

Frashër DEMAJ

QËNDRIMI I DIPLOMACISË BRITANIKE NDAJ KRIZËS LINDORE 1875-1878

Abstrakt:

Kriza Lindore e viteve 1875-1878 përbën një nga momentet më të rëndësishme të diplomacisë evropiane të shek. XIX, pasi shënoi përplasjen e interesave strategjike të Fuqive të Mëdha mbi të ardhmen e Perandorisë Osmane dhe ekuilibrin e forcave në Ballkan. Në këtë kontekst, diplomacia britanike u orientua nga synimi për të ruajtur pozitën dominuese në arenën ndërkombëtar dhe për të penguar zgjerimin e ndikimit rus drejt rajoneve me rëndësi jetike për interesat e saj politike, ekonomike dhe ushtarake. Në kuadër të Krizës Lindore, politika britanike u karakterizua nga mbështetja e parimit të ruajtjes së integritetit territorial të Perandorisë Osmane, si një mjet për të ruajtur ekuilibrin evropian të fuqive dhe për të penguar zgjerimin e ndikimit rus në Ballkan dhe në Mesdhe. Politika e Londrës mbështetej në parimin e ruajtjes së status quo-së në Evropën Juglindore dhe në Pellgun e Mesdheut, duke e konsideruar zgjerimin e ndikimit rus si kërcënimin më serioz për rrugët detare, tregtinë ndërkombëtare dhe lidhjet me kolonitë britanike. Punimi analizon evolucionin e politikës së jashtme britanike nga periudha pas Luftës së Krimesë deri në përfundimin e Luftës Ruso-Osmane (1877-1878), duke vënë në pah faktorët ekonomikë, ushtarakë, diplomatikë dhe strategjikë që përcaktuan qëndrimin e Londrës. Diplomacia britanike veproi në përputhje me doktrinën tradicionale të balancës së fuqisë, duke përdorur diplomacinë, presionin politik dhe përgatitjet ushtarake për të penguar dominimin rus në Ballkan. Britania e Madhe i kushtoi rëndësi të veçantë Traktatit të Shën Stefanit (3 mars 1878), i cili favorizonte dukshëm interesat ruse dhe zgjerimin e shteteve sllave nën ndikimin e saj, u konsiderua nga Britania e Madhe dhe fuqitë e tjera evropiane si një kërcënim serioz për ekuilibrin politik kontinental. Kjo solli kundërshtimin e fuqishëm të Londrës dhe krijoi kushtet për rishikimin e marrëveshjes në Kongresin e Berlinit, ku diplomacia britanike luajti rol vendimtar në kufizimin e përfitimeve

ruse dhe në rivendosjen e balancës së forcave në Evropën Juglindore. Politika britanike gjatë Krizës Lindore u përcaktua kryesisht nga mbrojtja e interesave të saj gjeopolitike, ekonomike dhe strategjike. Për Londrën, pengimi i zgjerimit të ndikimit rus në Ballkan dhe në Mesdhe ishte një prioritet i politikës së jashtme, pasi një ndryshim i këtij ekuilibri do të cenonte rrugët tregtare, komunikimin me kolonitë dhe pozitën e Britanisë si fuqi detare dhe koloniale. Në këtë kuadër, diplomacia britanike u angazhua në ruajtjen e stabilitetit rajonal përmes mjeteve diplomatike dhe bashkëpunimit me fuqitë e tjera evropiane, duke synuar të shmangte ndryshimet territoriale që do të favorizonin Rusinë. Përmes kësaj qasjeje, synohet të evidentohet se diplomacia britanike nuk ishte vetëm një reagim ndaj krizës, por pjesë e një strategjie afatgjatë për mbrojtjen e interesave globale të Britanisë së Madhe.

Fjalët kyç: *Kriza Lindore, Britania e Madhe, Perandoria Osmane, Perandoria Ruse, Ballkani, Traktati i Shën Stefanit.*

Pozita ndërkombëtare e Britanisë së Madhe në prag të Krizës Lindore

Në gjysmën e dytë të shekullit XIX Britania e Madhe ishte njëra nga fuqitë kryesore evropiane. Ajo ishte fuqi e konsoliduar koloniale jashtë kontinentit të vjetër me potenciale të mëdha ekonomike, politike dhe ushtarake, që ndikonin drejtpërdrejtë në autoritetin ndërkombëtar të Mbretërisë së Bashkuar. Ajo kishte një histori të gjatë të prezencës së saj politike dhe ushtarake në zona të ndryshme të interesit në Evropë dhe në koloni, në Azi, Afrikë dhe Amerikë. Prandaj duke qenë në pozicione të favorshme gjeostrategjike në gjithë botën, roli i saj në kontinentin evropian ishte i pakontestueshëm.

Britania që nga gjysma e parë e shekullit XIX e deri te Lufta e Krimesë në vazhdimësi e kishte fuqizuar pozitën e vet ndërkombëtare me qëllim që të mbante primatin si fuqi dominuese politike, ekonomike e ushtarake e botës. Londra nuk i ndjente të rrezikuara interesat e saj nga Gjermania e copëtuar, Italia e ndarë në principata të vogla e as nga Franca e dërmuar nga luftërat e jashtme dhe konfliktet e brendshme politike. Rivalitetin kryesor për pozita dominuese në politikën ndërkombëtare,

diplomacia britanike e kishte me Shën Peterburgun, meqë Perandoria ruse kishte ndikim të konsiderueshëm në zonat me interes të veçantë strategjik. Në rrethanat kur në Gjermani dhe Itali bëheshin përpjekjet për bashkim kombëtare politika e jashtme britanike ishte përcaktuar të ndjekë dhe të garantoj stabilitetin ndërkombëtar¹. Stabiliteti jo vetëm që i jepte siguri ishujve britanik dhe mbretërisë në përgjithësi por siguronte kushte edhe për zhvillimin e ekonomisë dhe tregtisë me vende tjera, ndalonte gjakderdhjen e “britanikëve” dhe e nxirrte Britaninë si fuqi kryesore në kuadrin e marrëdhënieve ndërkombëtare.² Në mbështetje të kësaj politike Britania e Madhe trajtonte në detaje rreziqet potenciale që cenonin interesat e saj si dhe paqen dhe stabilitetin ndërkombëtar. Për rolin dhe rëndësinë e Britanisë në politikën ndërkombëtare shprehej edhe politikani britanik Castlereagh i cili deklaronte se: “Kur preket Ekuilibri territorial i Evropës, Britania duhet dhe mund të ndërhyjë me sukses... kur rreziqet të kërcënojnë sistemin e Evropës...Britania gjithmonë do të gjendet aty ku e ka vendin”³ në mbrojtje të ekuilibrit ndërkombëtar, të interesave të saj dhe vlerave evropiane të cilat lidheshin ngushtë me traditën politike, parlamentare, monarkiste dhe shtetërore të cilat përbashkoheshin në një shoqëri moderne siç ishte ajo britanike.

Britania e Madhe si fuqi e madhe politike, diplomatike, ekonomike dhe ushtarake zotëronte zonat strategjike, industrinë e prodhimeve, detet, eksportet fitimprurëse, burimet financiare, tregtinë ndërkombëtare dhe diplomacinë efektive që i garantonin asaj të mbante primatin si një fuqi e pakontestueshme.⁴ Nga ana tjetër Fuqitë rivale të saj po përballeshin me sfida nga më të ndryshmet në përpjekjet për konsolidimin e brendshëm

¹ Erik Goldstein, B.J.C McKercher, *Power and Stability in British Foreign Policy 1865-1965*, London 2003, f. 3.

² M.E.Chamberlain, *British Foreign Policy in the Age of Palmerston* (London, 1980); H.Kissinger, *A World Restored: Metternich, Castlereagh and the Problems of Peace, 1812-22* (Boston, 1973); M.Swartz, *The Politics of British Foreign Policy in the Era of Disraeli and Gladstone* (New York, 1985); H.W.V.Temperley, *The Foreign Policy of Canning, 1822-1827: England, the Neo-Holy Alliance, and the New World* (London, 2nd edn 1966); C.K.Webster, *The Foreign Policy of Castlereagh, 1812-1815. Britain and the Reconstruction of Europe* (London, 1931).

³ Henry Kissinger, *Diplomacia*, Tiranë 1999, f. 88.

⁴ Petrit Nathanaili, *Marrëdhëniet Ndërkombëtare nga origjina deri më sot, vëllimi i parë*, Tiranë, 2006, f. 206.

politik. Kurse Perandoria Ruse, pavarësisht fuqisë ushtarake, kishte mungesë stabiliteti të brendshëm politik, ngecje në zhvillimin ekonomik dhe fusha tjera por pavarësisht këtyre disavantazheve konsiderohej rrezik permanent dhe fuqi e pakontestueshme ushtarake.

Britania e Madhe përveç avantazheve në sferën ekonomike, ia doli ti shkëpuste Francës disa teritore në kolonitë e tyre në Amerikën e Veriut, të tjera rreth gjirit Hadson në Kanada si dhe disa ishuj në Atlantikun e Veriut, kurse Spanjës i mori pikën strategjike në Gjibraltar përmes së cilës kontrollonte lëvizjet në detin Mesdhe.⁵ Londra, e përfaqësuar nga Sekretari i Jashtëm Lordi Castlereagh kishte dalë e fuqishme edhe pas vendimeve të Kongresit të Vjenës⁶ të cilat kishin ndikuar në krijimin e një situate të re gjeopolitike dhe gjeostrategjike të kontinentit evropian. Krijimi i ekuilibrit të forcave që prodhonte stabilitet në Evropë kishte qenë pjesë e planit diplomatik të Britanisë së Madhe.⁷

Në vazhdimësinë e përpjekjeve të saj për të qenë fuqi e kohës, mbështetej aftësinë e flotës detare, në baraspeshën e forcave ndërmjet fuqive kontinentale të cilat për arsye të ndryshme nuk e kishin arritur nivelin britanik.

Politika e jashtme britanike synonte të mos lejonte asnjë fuqi ushtarake të shteteve evropiane të mbizotëronte sidomos kur bëhej fjalë për flotën ushtarake dhe fuqinë në det ku Britania kishte një rol shumë dominues. Synimet e Britanisë së Madhe kërkonin që në Evropën Perëndimore të krijohet një ekuilibër forcash si barrierë frenuese për të ndaluar Francën dhe Rusinë të cilat ishin rrezik i përhershëm që mund të cenonte interesat britanike në dete dhe në kontinent.⁸

Jashtë kontinentit evropian, Londra prej kohësh kishte rregulluar një serë çështjesh që lidheshin drejtpërdrejt me interesin e saj. Kështu më 24 dhjetor 1814 kishte nënshkruar marrëveshje paqe me SHBA-në në Gand, kurse më 5 korrik 1814 nënshkroi i Traktatit të Madridit me Spanjën i siguroi asaj një pozitë shumë më të avancuar në Amerikën

⁵ Henry Kissinger, *Diplomacia...*, f. 119.

⁶ Më gjerësisht shih: C.K.Webster, *The Foreign Policy of Castlereagh, 1812-1815. Britain and the Reconstruction of Europe*, London, 1931.

⁷ Henry Kissinger, *Diplomacia...*, f. 79.

⁸ Frashër Demaj, *Qëndrimi i Britanisë së Madhe ndaj çështjes shqiptare 1875-1881*, botimi i dytë i plotësuar, Prishtinë 2017, f. 26.

e Jugut.⁹ Nënshkrimi i këtyre marrëveshjeve i mundësoi diplomacisë britanike të tërhiqte prapa politikës së vet Spanjën kolonialiste dhe shtetin e brishtë amerikan që po përpiqej të konsolidohej në marrëdhëniet e veta me shtetet kolonizatorë dhe popullsinë vendase e cila e pranonte me vështirësi civilizimin e SHBA të ardhur përmes evropianëve.

Në gjysmën e shekullit XIX Britania e Madhe ruante pozitën e saj që kishte fituar gjatë viteve të mëhershme përmes politikës, diplomacisë dhe forcës së saj ushtarake. Kështu ajo në prag të zhvillimeve ushtarake në kuadër të krizës lindore, zotëronte Maltën, Kepin e Shpresës së Mirë, Cejlonin dhe disa territore tjera me interes strategjik.¹⁰

Në kolonitë, Britania e Madhe u përball edhe me Francën që përbente njërën nga dy fuqitë kryesore koloriale. Interesi i tyre i përbashkët si qëllim strategjik ishte mbajtja në jetë e Perandorisë Osmane sepse rënia eventuale e saj nënkuptonte forcimin e Rusisë. Rënia e Ballkanit dhe Mesdheut nën influencën ruse nënkuptonte cenimin e interesave anglo-franceze. Prandaj këto dy vende ishin të vendosura që me çdo kusht ta përkrahnin “status quo-n” në Evropën Juglindore dhe në Pellgun e Mesdheut.

Në gjysmën e dytë të shekullit XIX, fuqia politike e shtetit britanik mbështetej në disa faktorë shumë të rëndësishëm si: ekonomia e konsoliduar, forca ushtarake, Flota detare, diplomacia e zhvilluar dhe kolonitë e pasura të Britanisë që i shfrytëzonte për interesat ekonomike dhe gjeostrategjike dhe financat.¹¹

Ekonomia britanike ishte më e pasura në botë. Ajo kaloi nga një ekonomi agrare në industrinë më të zhvilluar të botës. Prodhimi në masë, energjia me avull dhe një perandori e gjerë globale sollën rritje të shpejtë ekonomike.¹²

Fuqia ushtarake e Britanisë së Madhe në shekullin e XIX ishte e ndarë në dy degë kryesore. Marina Mbretërore ishte flota më e fuqishme

⁹ Sneh Mahajan, *British Foreign Policy 1874-1914, The Role of India*, London, 2002, f. 8.

¹⁰ Frashër Demaj, *Qëndrimi i Britanisë së Madhe ndaj çështjes shqiptare 1875-1881...*, f. 28.

¹¹ Po aty, f. 30.

¹² <https://www.hist.cam.ac.uk/british-economic-and-social-history-c1880>, hulumtuar me 20.4.2026.

në botë, që sundonte detet për të mbrojtur tregtinë dhe interesat britanike dhe ushtria tokësore që përdorej për mbrojtjen e monarkisë dhe për të zgjeruar Mbretërinë e Bashkuar në përmasa globale.¹³ Flota britanike zotëronte në masë të madhe detet dhe oqeanet. Forca detare e Britanisë së Madhe ushtroi një ndikim real në politikën ndërkombëtare. Kështu njësi detare të flotës britanike u ankoruan në Gadishullin Iberik për të mbrojtur Portugalinë nga rreziqet e brendshme dhe të jashtme. Flota detare britanike ndërhyri edhe në Mesdhe kundër flotës osmane më 1827, kurse më 1840 kundër flotës së Mehmet Ali Pashës së Egjiptit. Fuqia e saj e pakontestueshme u vërtetua edhe në kohën kur çështja lindore e vitit 1875-1878 po ripërsëritej si një krizë e paevitueshme me rrezik për të marrë përmasa edhe më të mëdha.

Gjatë shekullit të XIX, diplomacia britanike synonte të ruante ekuilibrin e fuqisë në Evropë dhe të siguronte rrugët tregtare globale. Ajo përmes diplomacisë ndërtoi një perandori të gjerë me ndikim global.¹⁴

Politika koloniale britanike në vitet 70-80 të shekullit XIX u ndesh me shtrirjen e SHBA-ve në perëndim dhe Francës e Rusisë në lindje. Pavarësisht nga këto pengesa Britania e Madhe rritej mesatarisht 260.000 km² në vit për periudhën 1815-1865. Ajo krijoi shumë koloni me rëndësi strategjike dhe tregtare si: Singapori, Adeni, ishujt Falkland, Hong Kongu, Afrika e Jugut, Kanadaja dhe Australia¹⁵. Pra në shekullin e XIX, ajo u bë perandoria më e madhe në histori, duke mbuluar gati një të katërtën e globit. Britania kontrollonte territore për të fituar burime të lira, vende të reja për të shitur mallra dhe fuqi globale.

Faktori që ndikoi që Britania e Madhe të ishte fuqi e kohës ishin financat. Vendi krijonte të ardhura nga shumë burime financiare siç ishin prodhimtaria, eksporti i mallrave angleze, kolonitë, zhvillimi i industrisë, tregtia e jashtme etj.¹⁶

¹³ <https://www.britannica.com/topic/British-Army>, hulumtuar me 20.4.2026.

¹⁴ <https://www.britannica.com/british+diplomacy+in+19+century>, hulumtuar me 25.4.2026.

¹⁵ <https://www.britannica.com/place/British-Empire>, hulumtuar me 25.4.2026

¹⁶ Po aty.

Fillet e Krizës Lindore dhe reagimi i qeverisë së Londrës

Kriza e viteve 1853-1856 dhe lufta e Krimesë solli humbje të mëdha në njerëz dhe në të mira materiale. Pati humbje të pariparueshme ekonomike dhe financiare sidomos për të tri Fuqitë e Mëdha në luftë, Britaninë e Madhe, Francën dhe Rusinë të cilat e mbajtën peshën kryesore të luftës¹⁷. Dobësi të mëdha shfaqti edhe Perandoria Osmane e cila gjatë kësaj lufte u tregua e pafuqishme në planin ushtarak. Qeveria britanike pas përfundimit të luftës së Krimesë ishte mjaft e angazhuar dhe përcillte me shumë vëmendje edhe luftërat për bashkimin kombëtar të Italisë dhe Gjermanisë dhe proceset politike që po ndodhnin në këto dy vende. Situata politike dhe finalizimi i përpjekjeve për bashkimin e gjermanëve dhe risorxhimento italiane do të impononin një qasje të re të diplomacisë britanike ndaj këtyre popujve.¹⁸

Qeveria e Britanisë me përkrahjen e traktatit të Paqes së Parisit edhe pas një kohe të gjatë nga nënshkrimi i tij u bë garantë e tërësisë territoriale dhe pavarësisë së Perandorisë Osmane së bashku me Francën dhe Austrinë të cilat nuk pajtoheshin me zgjerimin e ndikimit të Rusisë në rajon përmes partnerëve të saj të vegjël. Britania ndikonte edhe tek Greqia e cila ishte shumë e interesuar që të bashkohej me koalicionin sllav në luftë kundër osmanëve në mënyrë që pas fitores eventuale të realizonte interesat e saj për zgjerim në kurriz të shqiptarëve fqinjë.¹⁹ Londra zyrtare ishte e bindur se interesat e Greqisë, ishin të lidhura me vizionin dhe qëndrimet britanike për rajonin e Ballkanit dhe Evropës. Kurse shqiptarët nuk përbënin ndonjë interesim të veçantë meqë ata ende nuk e kishin konsoliduar një lëvizje kombëtare që do të shfaqej me kërkesa konkrete politike për të ardhmen e tyre jashtë kontrollit të Perandorisë Osmane.

Diplomacia britanike përderisa më herët përballej vetëm me Rusinë në përpjekjet e saj për ruajtjen e status quo-së në Ballkan, tani duhej të

¹⁷ Misha Glenny, *Histori e Ballkanit 1804-1999, Nacionalizmi, Luftërat dhe Fuqitë e Mëdha*, Tiranë, 2007, f. 84; titulli i origjinalit: Misha Glenny, *The Balkans, 1804-1999, Nationalism, war and the great powers*, Granta Books, London, 2000.

¹⁸ Frashër Demaj, *Qëndrimi i Britanisë së Madhe ndaj çështjes shqiptare 1875-1881...*, f. 45.

¹⁹ Po aty, f. 47.

përpiqej për të bindur edhe diplomacinë austro-hungareze pasi që kjo e fundit ishte deklaruar hapur dhe kërkonte shkatërrimin e Perandorisë Osmane më qëllim që të përfitonte territorialisht.²⁰ Rusia nga ana tjetër e fuqizoi në diplomacinë ndërkombëtare platformën e pansllavizmit, përmes të cilës dëshironte ti bashkonte sllavët rreth politikës dhe diplomacisë cariste.

Britania dhe Franca, në prag të viteve të krizës së madhe lindore ato e përdorën Portën si mburojë që iu shërbente për pengimin e Rusisë dhe Austro-Hungarisë për të dominuar në rajone gjeostrategjike kryesisht detare që lidheshin me Pellgun e Mesdheut. Ky kurs politik anglo-francez për paprekshmërinë e Perandorisë Osmane i shkonte në interes kësaj të fundit ngase përjashtonte mundësinë e përkrahjes së popujve të robëruar nga Porta e Lartë.

Megjithatë pavarësisht qëndrimit të diplomacisë së Londrës, Rusia priste momentin më të volitshëm për të sulmuar pozitat e Perandorisë Osmane sidomos në Ballkan. Ambasadori rus Ignatijev madje shkonte aq larg saqë shprehej se trashëgimtarët e Perandorisë Osmane në Evropën Juglindore ishin kombësitë sllave të Ballkanit: bullgarët, serbët dhe malazezët kurse në radhë të dytë vinin dy kombësitë tjera ortodokse grekët dhe rumunët.²¹ Qëndrimet e politikës ruse që në këtë rast i përfaqësonte konti Ignatijev vërtetonin politikën pan sllaviste dhe pan ortodokse të mohimit dhe pretendimit për supermaci të sllavëve ndaj të tjerëve.

Dobësimin e Perandorisë Osmane dhe dëbimin e saj nga Ballkani, në parim e kërkonte edhe Perandoria Austro-Hungareze që kishte lidhur interesat e saj me Ballkanin, posaçërisht pretendonte pushtimin e portit së Selanikut. Vjena në politikën e saj nuk ishte kundër një shteti shqiptar, por kërkonte që ky shtet të shërbente si barrierë ndaj shteteve sllave të Ballkanit sepse kështu e kërkonte projekti austro-hungarez ridefinimin e gjeopolitikës dhe gjeostrategjisë së saj në rajon.²² Diplomacia austriake kishte rezerva ndaj popullsisë shqiptare për shkak se shumica i takonin besimit islam dhe pretendimi i saj për të krijuar një shtet të gjymtë shqiptar mbështetej tek katolikët e veriut kurse në jug ku jetonin me

²⁰ Po aty, f. 49.

²¹ Po aty, f. 55.

²² Po aty.

shumicë popullsia shqiptare ortodokse të bëhej “pazar” me Greqinë në mënyrë që edhe kjo e fundit të ndahej e kënaqur me politikën e Austro-Hungarisë.²³

Qëndrimi britanik ndaj kryengritjeve dhe luftës ruso-osmane

Kriza Ballkanike e viteve 1875-1878 mund të ndahet në tri faza kryesore të zhvillimit: Kryengritja në Bosnjë e Hercegovinë në korrik 1875, Kryengritja bullgare në vitin 1876 dhe Lufta Ruso-Osmane 1877-1878.²⁴ Megjithatë janë të rëndësishme edhe 30 qershori i vitit 1876 kur Serbia i shpalli luftë Portës dhe 1 korriku i vitit 1876 kur Mali i Zi iu bashkua frontit antiosman. Britania e Madhe që qeverisej nga Benjamin Disraeli, i cili kishte filluar mandatin e dytë si kryeministër më 1874²⁵, e këshillonte qeverinë osmane të ndërmarrë masa të ashpra për të shuar kryengritjet në Bosnje e Hercegovinë me një kundërveprim të menjëhershëm ushtarak. Disraeli sikurse edhe lordi Palmerston para tij besonte se një Perandori Osmane me integritet të plotë dhe të pa cenuar territorial do të jetë një barrierë e fuqishme që do të stoponte depërtimin rus në detin Mesdhe²⁶.

Hyrja e Serbisë dhe Malit të Zi në luftë kundër Perandorisë Osmane u mbështet pa rezervë nga Perandoria Ruse.²⁷ Petërburgu i furnizoi me armë moderne dhe municione serbët dhe malazezët. Së bashku me armatimet, në Serbi u dërguan edhe rreth 30 mijë “vullnetar” rus me të cilët u bashkua edhe gjenerali rus Çernajev i cili u vu në udhëheqje të trupave serbe.²⁸

²³ Po aty.

²⁴ Michael Graham Fry, Erik Goldstein and Richard Langhorne, *Guide International Relations and Diplomacy*, London-New York, 2004, f. 139

²⁵ William Flavelle Monypenny and George Earle Buckle, *The Life of Benjamin Disraeli, Earl of Beaconsfield*. Volume II. 1860-1881 (London: John Murray, 1929), f. 382.

²⁶ Po aty

²⁷ James J. Ried, *Crisis of the Ottoman Empire 1839-1878*, Published by Franz Steiner Verlag 2000, f. 39.

²⁸ Frashër Demaj, *Qëndrimi i Britanisë së Madhe ndaj çështjes shqiptare 1875-1881...*, f. 58.

Rrjedhat në fillimet e krizës ishin shqetësuese për diplomacinë britanike sepse hyrja e Serbisë dhe Malit të Zi në luftë kundër Perandorisë Osmane vinte në pikëpyetje ekuilibrin e forcave në Evropën Juglindore. Fitorja e tyre do të sillte fuqizimin dhe zgjerimin e dy monarkive ballkanike në kurriz të zotërimeve osmane dhe do ti jepte shance të mëdha protektorit pansllavit, Perandorisë Ruse. Nga kjo situatë dhe doktrina pansllave rrezikoheshin edhe shqiptarët dhe grekët. Këta të fundit bënë lojë të dyfishtë, në njërën anë bashkëpunonin me bllokun “pansllavist”, kurse në anën tjetër Greqia mendohej që të harmonizonte qëndrimet e saj të bëra publike me linjën e politikës së jashtme britanike e cila prej kohësh ishte deklaruar për status quo-n në Ballkan²⁹.

Britania e Madhe ishte kategorikisht kundër pansllavizmit dhe zgjerimit të interesave ruse në rajon. Londra nuk mund ta pranonte asnjëherë që Rusia dhe aleatët e saj të rrisnin ndikimin e as të dominonin Detin Mesdhe për shkak të interesave ekonomike dhe gjeostrategjike. Mbretëria e bashkuar nuk mund të qëndronte vetëm si një vrojtues pasiv i ngjarjeve por si një nga akterët e drejtpërdrejtë dhe një nga faktorët më të fuqishëm të implikuar në këtë Krizën Lindore³⁰.

Meqë rrjedhat e luftës nuk u zhvilluan sipas planifikimit të Shën Petërburgut dhe Serbia e Mali i Zi nuk ia dolën të fitojnë të vetëm përballë osmanëve, më 24 prill 1877 Perandoria Ruse i shpalli luftë Perandorisë Osmane. Serbia e cila kishte nënshkruar paqen me Stambollin qëndroi mënjanë. Në anën tjetër, Mali i Zi, i cili nuk kishte pranuar të nënshkruante paqen e as të përsëriste armëpushimin, u bashkua me Rusinë në luftë kundër Perandorisë Osmane.³¹

Në situatën kur trupat ruse po fitonin terren dhe po marthonin në drejtim të pikave strategjike, Britania e Madhe përshpejtoi veprimet e saj diplomatike për të mos pritur situatën e “faktit të kryer”³². Me 21 korrik 1877, Disraeli bindi kabinetin qeveritar se Britania duhej të shpallte luftë nëse Rusia synonte të pushtonte Kostandinopojën. Madje qeveria britanike bëri edhe një marrëveshje paraprake me Austrinë

²⁹ Isa Bicaj, *Marrëdhëniet shqiptaro-malazeze 1881-1914*, Prishtinë 2003, f. 16.

³⁰ *History of United Kingdom*, www.history.uk.com, hulumtuar me 15 prill 2026.

³¹ Frashër Demaj, *Qëndrimi i Britanisë së Madhe ndaj çështjes shqiptare 1875-1881...*, f. 63.

³² *The National Archives-London*, FO 195/1138.

për një aksion të përbashkët në rast të përfitimeve të tepruara ruse.³³ Britania e Madhe duke e vlerësuar edhe gjendjen e dobët financiare dhe pamundësinë e Perandorisë osmane për të blerë armë moderne dhe municione, përmes kanaleve të fshehta iu bëri të mundur osmanëve që të blinin topa me gjilpërë të Krupit nga Gjermania dhe nëpërmjet bankës amerikane J.P.Morgan & Co. Ata blenë nga Shtetet e Bashkuara pushkë me gjilpërë të tipit “Peabody-Martini”.³⁴ Me këto veprime që bënë britanikët për të armatosur ushtrinë osmane me armë moderne treguan haptas interesimin e vet për të mos lejuar që të rrënohej Perandoria Osmane.³⁵

Ushtria osmane u tregua e pafuqishme përballë ushtrisë ruse në Bullgari. Trupat ruse, pasi thyen qëndresën e ashpër të fortesës së Plevnës, marshuan në drejtim të Sofjes dhe Edrenesë. Ato më 4 janar 1878 hynë në Sofje, kurse më 20 janar pushtuan Edrenenë³⁶ (Adrianopojën), kurse në fund të janarit të vitit 1878 iu drejtuan Stambollit. Pas rënies së Plevnës edhe Serbia i shpalli luftë Perandorisë Osmane. Trupat e saj pushtuan Nishin e në ndërkohë iu drejtuan Vrajës duke depërtuar kështu në trojet shqiptare veriore të cilat nuk kishin asnjë mundësi për tu mbrojtur përballë invazionit rus dhe forcave serbe të cilat vranë, plaçkitën, i dogjën shtëpitë dhe i dëbuan shqiptarët nga pronat e tyre.

Mali i Zi, shtriu veprimet luftarake deri në Hot, kurse në perëndim të liqenit të Shkodrës deri në krahinat e Krajës dhe Anamalit. Ushtria malazeze depërtoi me shpejtësi dhe pushtoi Tivarin e më pas Ulqinin, duke vazhduar më tej deri në brigjet e Bunës, në afërsi të Shkodrës.

Britanikët u shfaqën të shqetësuar nga marshimi i trupave ruse drejt Stambollit, dhe për këtë arsye dërguan flotën e tyre luftarake në detin Marmara dhe e nxiten Stambollin të nënshkruante një marrëveshje paqeje.³⁷ Qëndrimi i Britanisë ndaj Luftës Ruso-Osmane u kuptua si shumë armiqësor nga ana e Rusisë, mirëpo nëse vazhdonte më tej me veprimet e veta ushtarake atëherë ndodhej përballë rrezikut të fillimit

³³ *The National Archives-London, FO 195/1138.*

³⁴ *The National Archives-London, FO 195/1138.*

³⁵ *The National Archives-London, FO 195/1138.*

³⁶ Skender Rizaj, *Drejt paqes së Shën Stefanit (1878) në dritën e burimeve turko-osmane dhe angleze*, Gjurmime Albanologjike, VI, Prishtinë, 1977, f. 52.

³⁷ *The National Archives-London, FO 195/1138.*

të një lufte të re me Britaninë. Lufta eventuale në mes britanikëve dhe rusëve do të nxirrte në sipërfaqe shumë të panjohura dhe do ta trazonte gjithë Evropën.

Vet kryeministri britanik Disraeli i cili në mandatin e tij të dytë qeverisi prej vitit 1874-1880 po mbante një premtim që i kishte vënë vetes si detyrë pengimin e avancimit rus në Ballkan me mjete politiko-diplomatike për aq sa do të ishte e mundur. Disraeli deklaronte para publikut britanik se interesat e vendit të tyre në lindje janë po aq të rëndësishme sa edhe në çdo pjesë tjetër të botës, prandaj qeveria jonë thoshte ai për asnjë moment nuk mund të jetë indiferente ndaj ngjarjeve që po ndodhnin në Evropën juglindore. Në vazhdimësinë e deklaratave të tij Disraeli saktësonte qëndrimin e tij duke theksuar se Britania e Madhe do të hyjë në luftë kundër Rosisë vetëm nëse nuk do të ketë rrugë tjetër.³⁸

Në këtë situatë u rrezikuan edhe interesat e Austro-Hungarisë sepse hungarezët e konsideronin invazionin e trupave ruse shumë të rrezikshëm për territoret hungareze.³⁹ Edhe Franca e Italia nuk ishin të kënaqura me krijimin e kësaj shtate dhe nuk mund të pranonin që “Çështjen Lindore” ta zgjidhte Rusia, kurse Gjermania deklarativisht shprehej se nuk ishte e interesuar për Çështjen e Lindjes.⁴⁰

Reagimi britanik kaloi nga qasje diplomatike e trajtimit të Krizës Lindore në gatishmëri të hyrjes në luftë kundër Rosisë sepse sipas politikës britanike, interesat e Britanisë së Madhe, në këto rrethana të krijuara në Ballkan rrezikoheshin tej mase, sidomos nëse Rusia dhe sllavët e Ballkanit do të pushtonin viset të cilat deri më atëherë i mbante të pushtuara Perandoria Osmane.⁴¹

Në shenjë përkrahje ndaj qeverisë për veprimet e saj diplomatike dhe shtimit të fondeve për ndonjë luftë të mundshme përkrah Perandorisë Osmane kundër Perandorisë Ruse, Parlamenti britanik votoi për buxhet shtesë në shumën prej 6 milion funta.⁴² Me këtë shumë parash pretendohet të përballeshin me sukses të plotë të gjitha shpenzimet që

³⁸ R. C. K. Ensor, *England, 1870-1914* (Oxford University Press, 1936), f. 46.

³⁹ Skender Rizaj, *Drejt pages së Shën Stefanit (1878)*..., f. 53.

⁴⁰ Po aty.

⁴¹ *The National Archives-London, FO 195/1138.*

⁴² Po aty.

ishin të domosdoshme për ushtrinë dhe logjistikën e luftës për trupat britanike.

Rusia e ndodhur nën kërcënimin e vazhdueshëm diplomatik e ushtarak të Britanisë së Madhe dhe fuqive tjera e nënshkroi me Perandorinë Osmane më 3 mars 1878 në Shën Stefan Traktatin e paqes. Mirëpo Traktati i Paqes favorizonte tejmasë interesat e Rusisë dhe aleatëve të saj, prandaj fuqitë tjera shfaqen rezerva dhe nuk u pajtuan me përmbajtjen e marrëveshjes së paqes.

As diplomacia britanike nuk u pajtua me përmbajtjen e Traktatit të Shën Stefanit për shkak të zgjerimit të zonës së ndikimit rus dhe aleatëve të Shën Petërburgut.⁴³ Për këtë arsye sekretari i jashtëm i ngarkoi me detyra ambasadorët britanikë që të vënë kontakte me qeverinë gjermane, italiane, austro-hungareze dhe franceze në mënyrë që ta gjenin akordin për të organizuar një konferencë të paqes e cila do të revidonte vendimet e Shën Stefanit dhe do të merrte vendime të reja në përputhje me interesat e Britanisë së Madhe dhe shteteve tjera aleate pa Rusinë dhe aleatët e saj ballkanik.

Me interesimin e jashtëzakonshëm të diplomacisë britanike dhe përkrahjen e fuqive tjera evropiane u vendos organizimi i një konference të paqes e cila do ti rishikonte vendimet e marrëveshjes ruso-osmane dhe Traktatit të Paqes së Shën Stefanit.

⁴³ *The National Archives-London, FO 195/1367.*

